

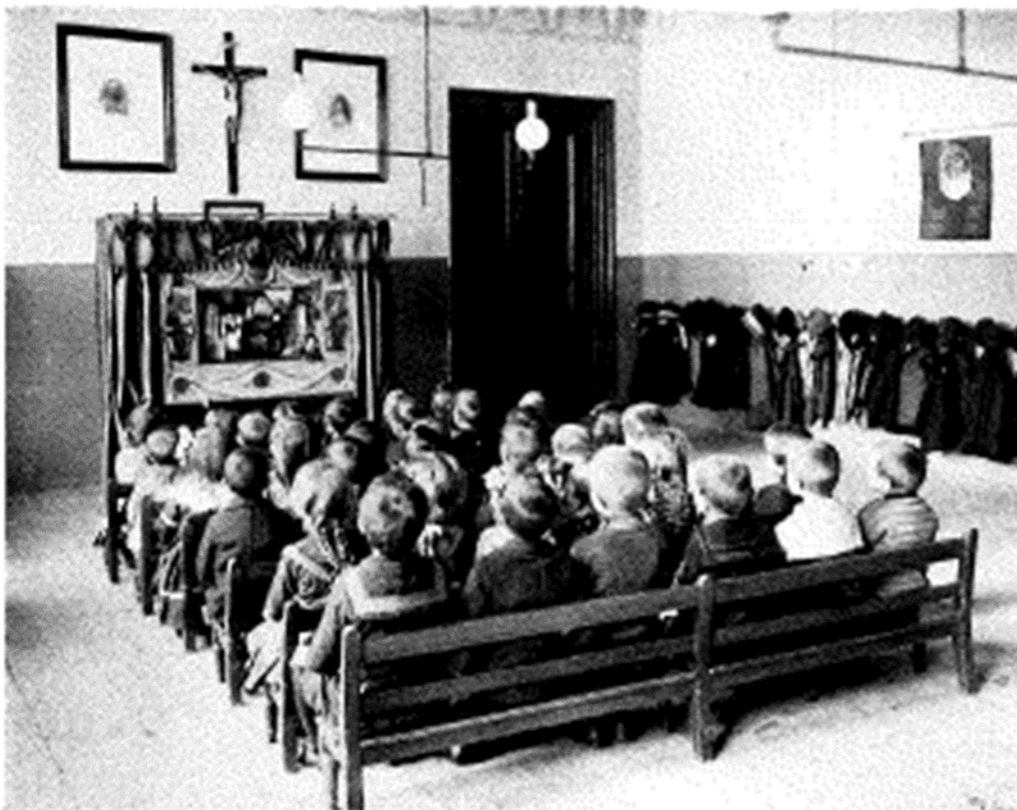

Cíle vzdělávání a jejich proměna v historickém kontextu. Humanizace školy.

Jak na dítě nahlížíme, determinuje způsob, jakým bude vychováváno (vzděláváno).

(Opravilová & Uhlířová, 2017)
MŠ Bubny

Klasifikace cílů

- **individuální** - snaha o osobní rozvoj a uplatnění jedince (antika, humanismus a reformace, J. Lock, J. J. Rousseaua; F. Nietzscheho)
- **sociální** - zaměření k zapojení člověka do společnosti, tak aby byl schopen uvědoměle a kvalifikovaně plnit své sociální funkce; vychovat jedince co nejvíce prospěšného společnosti (Aristoteles, Platon, Helvétius, Lindner, Drtina, Masaryk)
- **materiální / informativní** - orientace na osvojení konkrétní učební látky důležité pro zvládnutí teoretických i praktických úkolů (fakta, konkrétní vědomosti, dovednosti, návyky)
- **formální / formativní** - zaměření na rozvoj schopností člověka, učební látka chápána jako prostředek formálního rozvoje vychovávaného (duševní schopnosti, myšlení žáků, paměť, logické usuzování, fantazie)
- **obecné** - společný veškeré výchově, shrnuje specifické cíle, týkající se konkrétních dovedností, vědomostí, návyků a utváření postojů a potřeb spjatých s oborem; plnění těchto cílů je zaměřeno na celou populaci

- ***odborné / specifické*** - speciální konkretizací obecných cílů; osvojování vědomostí, dovedností a návyků, které jsou nezbytné pro výkon určité profese
- ***adaptační*** - vedou člověka k přizpůsobení se stávajícím podmínkám
- ***anticipační*** - výchovné působení orientováno k budoucím potřebám jedince i společnosti
- ***teoretické*** - zaměření na vytvoření systému vědomostí
- ***praktické cíle*** - uplatnění teoretických vědomostí v praktickém životě, rozvíjení dovedností a návyků
- ***autonomní / vnitřní*** - vycházejí od jednotlivce a jsou produktem jeho potřeb a vůle; stanovuje si je sám jedinec
- ***heteronomní / vnější*** - stanoví jiní činitelé (stát, skupina, vychovatel, rodiče ad.); je nutné aby vychovávaný tyto cíle přijal za vnitřní

Cíle výchovy

- ▶ Cíl výchovy je dán vývojovým stavem společnosti (mění se podle spol. zřízení, dána státem, národem, filozofií, kulturou).
- ▶ Hledání cílů výchovy je jedna z nedůležitějších a zároveň nejobtížnějších oblastí pedagogiky.
- ▶ Cíl výchovy je často definován výchovným ideálem, který je těžké objektivizovat a specifikovat.

Cíle v pravěku

Cíl výchovy - předat získané vědomosti

Děti snadno přejímaly znalosti, dovednosti od dospělých nápodobou.

Neexistovaly žádné výchovné či vzdělávací instituce.

Některé znalosti se předávaly zasvěcovacími obřady, *tzv. iniciacemi*, při kterých se mladí hoši (někde i dívky) zúčastňovali určitých zkoušek dospělosti.

Cíle ve starověku

- Připravit tělesně zdatné jedince, kteří budou vládnout.
- Vědomosti měly pomoci zajistit si moc nad ostatními členy společnosti.
- Školy vznikaly při chrámech a panovnických dvorech.
- Vyspělé výchovné systémy se vyvinuly později i v antickém Řecku a Římě (ovlivnilo evropské školství).

Platón

Cíl výchovy - příprava řádných občanů, kteří budou odpovědně a úspěšně plnit své sociální funkce.

- vyžaduje veřejnou výchovu veškeré mládeže z rodin svobodných občanů (tj. hochů i dívek), a to ve státní škole již od předškolního věku.
- jeden z prvních pokusů o hlubokou reflexi podstaty výchovy, jako snaha o polidštění a osvobození člověka, o jeho soustavné vedení i o plný rozvoj jeho kognitivních procesů.
- hlavní důraz klade na výchovu
  - rozumovou
  - tělesnou
  - estetickou
  - mravní

Platónovy myšlenky

- Poprvé (před Komenským) požadoval veřejnou předškolní výchovu a zdůrazňoval význam pohádek a her pro děti.
- Pod vedením chův mají být děti vedeny k otužování, cvičení, vypráví se jim pohádky, báje, učí se hudbě, tanci, zpěvu a základům aritmetiky, geometrie. Hlavní je však v tomto období hra.
- Kládł důraz na dialogický charakter výchovného procesu, uznával určité partnerství žáka a učitele. Tělesné tresty se mohou užívat do jisté míry jen na nižším stupni.
- Děti považuje Platón za majetek státu a ne rodičů.
- Vše se **podřizuje zájmům státu**, potřebám společnosti. Důraz se klade na politický význam výchovy.

Aristoteles

- Cílem výchovy je rozumový rozvoj jedince a formování jeho morálního profilu.
- Stejně jako Platón zdůrazňuje občanský aspekt výchovy, výchova má být státní, z veřejné výchovy však - na rozdíl od Platóna - v duchu dosavadní tradice vylučuje dívky.
- Tři základní složky výchovy:
    výchova tělesná, mravní a rozumová.
- Jako jeden z prvních teoretiků usiluje o integrovanou výchovu. Tak jako příroda spojila u člověka všechny tři složky duše, je zapotřebí i při výchově harmonicky spojit všechny tři základní výchovné složky.
- Provedl první periodizaci věku dítěte a dospívajícího člověka.

Aristotele, secondo Raffaello Sausio.

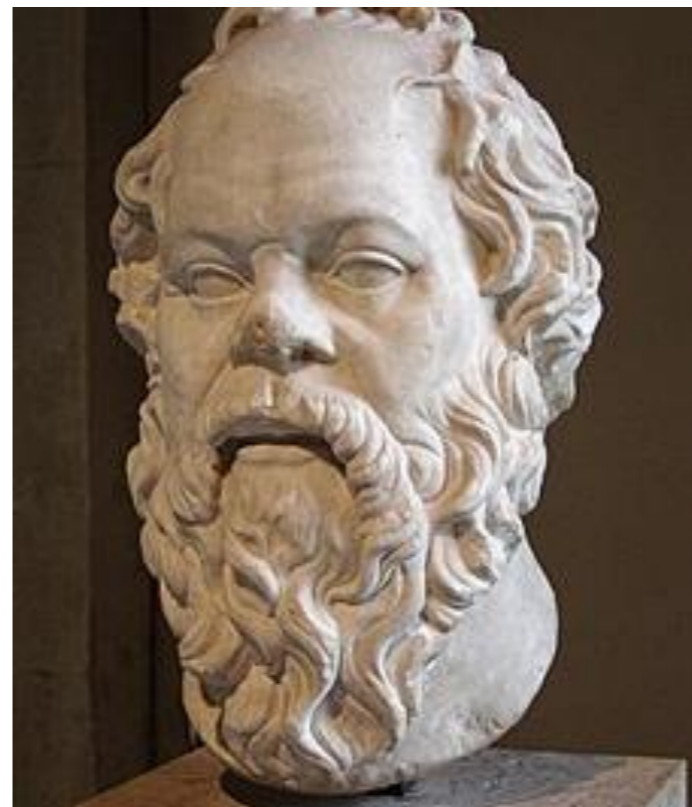
Sokrates

Učení o absolutní pravdě a mravní dokonalosti. Nejvyšší mravní ctností je podle něho moudrost, která se v činech projevuje jako statečnost a v citech jako uměřenost.

Výchova má usilovat o rozvoj mravní stránky osobnosti, o stálé sebezdokonalování a o hledání pravdy. Při vyučování používal dialogické metody. Vedl své žáky k tomu, aby sami - vlastním rozumem - hledali řešení problémů.

Sokratovský dialog

- Myšlení není intuitivní záležitost.
- Myšlení nepodléhá autoritám.
- Každý v sobě má vědění o řešení problému.
- Rozhovor je metoda myšlení.
- Rozhovor je konsensus.

Cíle výchovy ve středověku

Hlavní je **šlechtická výchova** na hradech.

Cíl - připravit feudála pro jeho sociální funkce.

Od 7 do 14 let byl hoch pážetem, od 14 do 21 zbrojnošem a v 21 letech byl pasován na rytíře.

Obsah této výchovy tvořilo sedmero rytířských ctností (jízda na koni, plavání, vrh kopím, šerm, hra v dámu a skládání a zpěv veršů).

První středověké školy (církevní - klášterní, katedrální, farní).

Cíl - výchova ke křesťanství, slouží potřebám středověkého světa.

Charakteristické je

- ▶ mechanické pamětní učení
- ▶ přísné tresty.

- ▶ Středověké školství je humanisty podrobena ostré kritice
- ▶ odmítají nadvládu církve nad školami a bojují proti scholastice, která způsobila formalismus (zdůrazňování formy na úkor obsahu) a verbalismus (důraz na slovní vyjádření bez hlubšího obsahu) ubíjející ducha člověka
- ▶ kritizují neživotnost středověké školy, její častou nemilosrdnou disciplínu a preferují zavádění předmětů postavených na novém vědeckém poznání jako je dějepis, fyzika, přírodověda nebo zeměpis.

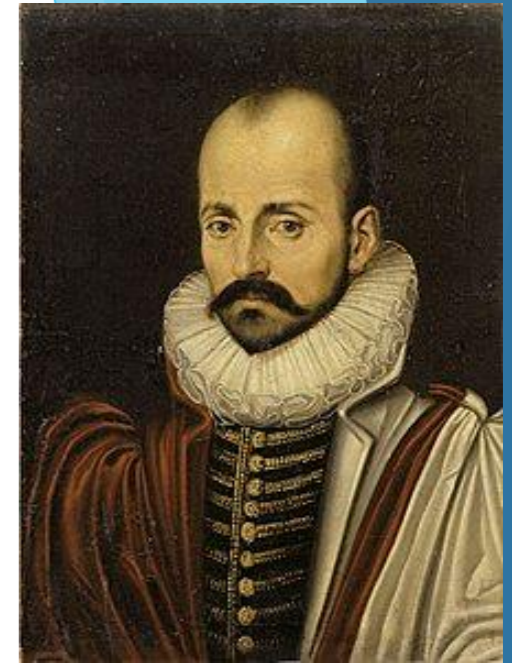
Cíle v období renesance

Cílem výchovy je **zdravý, aktivní člověk, který se raduje ze života a neorientuje se pouze na posmrtný život.**

Antické filozofické ideály i antický životní způsob slaví svou renesanci. Nový přístup k životu pak nutně volá i po nové harmonické výchově člověka.

- velké docenění přírodních věd, hlavně matematiky, astronomie, fyziky a biologie.
- rychlé šíření znalostí umožnil **vynález knihtisku** (1. pol. 16. st.)
- prudký rozmach hospodářství a kultury v Evropě (14.-16. století - první manufaktury, objevné cesty).

Michel de Montaigne

- Chce překonat tradiční pamětní učení a pěstovat žákův úsudek a samostatnost. *"Vědět z paměti není vědět: je to jen udržovat, co svěřili naši paměti do úschovy"*.
- Veškeré vzdělání má vycházet z pozorování života, učitel nemá vnucovat žákovi určité mínění, ale má ho vést, aby se naučil samostatně rozhodovat a hledat pravdu.
- Varuje před jednostranným přeceňováním vzdělání a na první místo při výchově klade rozvoj charakteru.
- Považuje za optimální individuální výchovu soukromým učitelem.
- Veškeré vyučování má být hravé, zajímavé a nenásilné.

Jan Amos Komenský

(1592-1670)

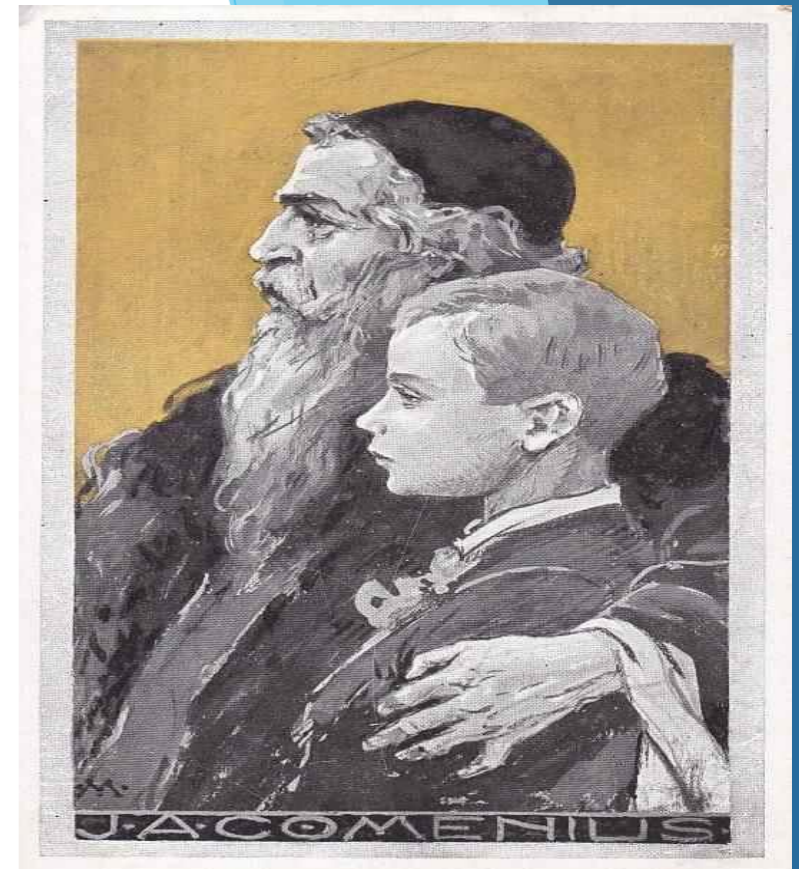
Cíle výchovy formuluje jako poznání sebe samého a světa, ovládnutí se a povznesení k Bohu.

Těmto cílům odpovídají tři oblasti výchovy a vzdělání:

- vzdělání ve vědách,
- vzdělání v uměních a řemeslech,
- mravní výchova a výchova náboženská.

Rozpracoval základní didaktické principy

- názornosti, tj. požadavek opírat se při vyučování co nejvíce o bezprostřední smyslovou skutečnost
- systematickosti, tj. hluboké návaznosti informací nejen v rámci jednotlivých předmětů, ale i mezioborově.
- aktivity, tj. vycházet ze zájmů žáků, probouzet jejich zájmy a podněcovat jejich aktivní myšlenkové procesy i praktickou činnost.
- Přiměřenosti, tj. respektovat při výuce věkové a individuální zvláštnosti žáků.

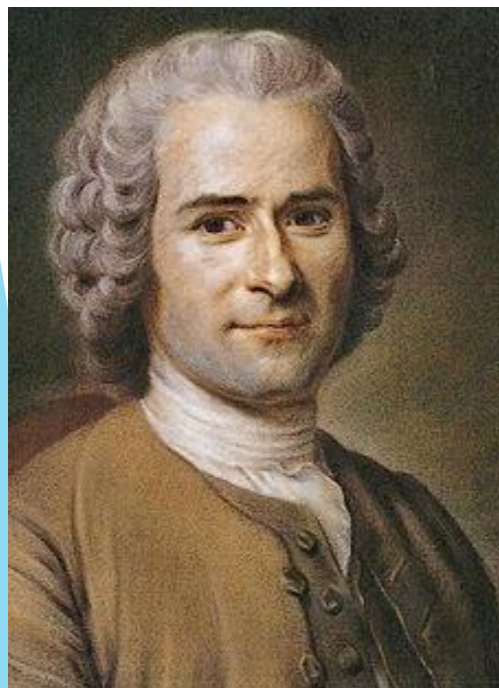

Jean Jack Rousseau

Cílem výchovy je vychovat svobodného člověka, který nade vše miluje svobodu.

- - požaduje výchovu přirozenou a svobodnou, která by respektovala věkové a individuální zvláštnosti dítěte (dítě nemáme do ničeho nutit a potlačovat jeho osobnost).
- - proti učení se z knih, proti biflování staví osobní zkušenost (dítě má ke všemu dospět vlastním pozorováním, uvažováním, vlastní zkušeností).
- Samostatnosti a svobodě dítěte ale obětuje systematickosti ve výuce.

Člověk je tehdy dobře vychován, působí-li na něj tři druhy výchovy: *výchova přírodou*,
výchova lidmi,
výchova věcmi.

Období průmyslové revoluce (19. století)

Řemeslná práce se přesouvá z domácností do továren, vzniká potřeba zajistit péči o předškolní děti - počátky organizované předškolní výchovy.

Vznik prvních opatroven - zajišťují péči, vedou k sebeobsluze, slušnému chování, hygienickým návykům.

Cíl - výchova ke všeobecně uznávaným lidským ctnostem, rozvoj budoucí spolehlivé pracovní síly.

Pokusy o změnu obsahového zaměření (sociální a humánní aspekty výchovy):

- Robert Owen - Anglie
- Friedrich Fröbel - Německo
- J. F. Oberlin, Jean Cochin - Francie
- Pestalozzi - Švýcarsko
- Marie Terezie Brunswicková, J. V. Svoboda (v Praze)
- Rakousko Uhersko

Česká pedagogika v 19. století

začátky předškolní pedagogiky

Jan Vlastimír Svoboda

- ředitel první české opatrovny na Hrádku (1832) pro děti 2 - 5 leté
- zpracoval metodiku předškolní výchovy, děti se zde učily i počátkům čtení
- napsal spis „Školka“ (1839) - praktická příručka s podrobně propracovaným obsahem

Cíl - získání počátků trivia - vzdělávací ráz.

Reformní hnutí (přelom 19. a 20. století)

Hnutí kritizovalo zejména to, že:

- Školy připravovaly ukázněného občana.
- Ve vzdělávání byl kladen důraz na intelekt = velké vědomosti, znalosti, které nebylo možné v životě uplatnit.
- Obsah vzdělávání byl pro všechny stejný, nebrala se v úvahu individualita.
- Vzdělávací metody byly převážně verbální = těžištěm byl učitel, který předával a dítě pouze přijímalo.
- Převládal frontální způsob práce.

Reformní hnutí a jeho odkaz dnešku

Změna pohledu na dítě - přijímat dítě takového jaké je, nikoliv takového jakého ho chceme mít.

PEDOCENTRISMUS - právo dítěte na přirozenou výchovu a prožití svého dětství.

Cíle - výchova má respektovat přirozený vývoj dítěte a má být vedena tak, že se:

- dítě se aktivně účastní výchovně vzdělávacího procesu
- obsah výchovně vzdělávací činnosti je přizpůsoben individuálním potřebám jednotlivých dětí, je respektováno jejich tempo a dispozice
- frontální způsob práce je nahrazen individuálním a skupinovým
- dítě se stává rovnocenným partnerem pedagoga - vztah partnerský na základě vzájemné úcty

Představitelé reformního hnutí v zahraničí

- ▶ J. Dewey - pragmatismus, zakladatel projektové metody, individualizace a aktivita
- ▶ R. Steiner - Waldorfská škola, antroposofie
- ▶ M. Montessori - seberozvíjení dítěte
- ▶ C. Freinet - tzv. pracovní škola
- ▶ P. Peterson - Jenská škola
- ▶ H. Parkhurstová - Daltonský plán, samostatnost, zodpovědnost

Česká škola

(teoretická rovina)

- V. Příhoda v Praze - zkušenosti z Ameriky, snaha o nové metody (testování), mění hodnocení žáků, obsah.
- O. Chlup a J. Uher v Brně - důraz na tradice, snaha formulovat cíle.

Ida Jarníková

(rovina praxe)

- vůdčí osobnost v úsilí o reformu české mateřské školy,
- cíl - přirozený přechod z rodiny ke škole, která uspokojuje touhu dětí po seznámení s okolním světem a tvoří základ celoživotního vzdělávání.
- zaměřila se na obsah vzdělávání (4 oblasti: člověk, zvířata, rostliny, různé),
- chtěla vrátit dětem šťastné dětství a odstartovala tzv. „uvolnění dětí ze školních lavic“. Šlo jí zejména o zlepšení materiálních podmínek v MŠ, snížení počtu dětí a změnu obsahu. Chtěla vrátit do MŠ především HRU a POHYB.

Anna Süssová

(rovina praxe)

- ▶ „Kam jsme dospěli v hromadné výchově dětí“ (1912) publikace o reformě mateřské školy
- ▶ cílem výchovy je *„podporovati přiměřeným zaměstnáním vývoj těla, aby nabylo potřebných vlastností pro výchovu rozumovou v době pozdější“*
- ▶ prosazovala zejména pohyb, až na 2. místě byl rozvoj rozumový. Na rozdíl od Jarníkové nepropracovává obsah činností, ale zaměřuje se na časový řád a prostředí. V centru dění stojí VOLNÁ HRA.

Moderní humanismus (20. století)

Navazuje na J.J. Rouseaua (1712 - 1778)

- ▶ Vychází z uznané hodnoty každého lidského života, jako hodnoty nejvyšší, zdůrazňuje univerzální lidství, solidaritu všech lidí. Těžkou ránu zasadily humanistickým nadějím obě světové války, které prakticky diskreditovaly optimistické představy o pokroku lidstva.
- ▶ Široký základ humanismu v podobě lidských práv, svobody, demokracie a snahy o lepší sociální postavení chudých nebo znevýhodněných zůstává myšlenkovým základem současných společností a jejich snah o omezování násilí po celém světě.

Východiska

humanistická psychologie:

A. H. MASLOW (1908 - 1970)

- hierarchie lidských potřeb

C. R. ROGERS (1902 - 1987)

- bezpodmínečné přijetí dítěte takové, jaké je
- rozvoj osobnosti dítěte na základě vnitřní motivace

2. polovina 20. století

Nástup totality - potlačení reformních snah
1948 - zákon o jednotné škole

Charakteristika jednotné školy

Role státu	Stát detailně vymezoval veškeré požadavky na vzdělávání, tzn., co se na kterém typu školy bude učit, v jakém rozsahu, v jakých časových posloupnostech a dotacích, jakými metodami a formami (viz metodiky pro učitele rozpracované do jednotlivých kroků, včetně časově tematických plánů).
Role vzdělávacího programu	Vzdělávací programy (učební osnovy) se zaměřovaly zejména na obsah vzdělávání, tedy na učivo. Učivo v nich bylo podrobně rozpracováno. V průběhu let neustále narůstalo, což v praxi vedlo k předimenzovanosti obsahu vzdělávání a encyklopedičnosti při předávání učiva.
Role učitelky MS	Úkolem učitelky bylo zprostředkovat dětem to, co pro ně bylo detailně naplánováno „shora“. Učitelka se dostává do role vykonavatele daných předpisů, norem, vzdělávacích obsahů.
Role dítěte	Dítě se v takto nastaveném systému dostávalo do role příjemce. Jeho úkolem bylo přijmout to, co se mu učitelka snaží zprostředkovat. Dítě je úspěšné, zná-li učivo a má-li dovednosti, které byly pro daný věk předepsány (ve třech, čtyřech, pěti, šesti letech dítě zvládá předepsané požadavky).

- ◆ 1948 - Pracovní program pro mateřské školy
- ◆ 1953 - Prozatímní osnovy mateřské školy
- ◆ 1960 - Osnovy výchovné práce v mateřské škole

Cíle se odklánějí od dítěte směrem k požadavkům socialistické společnosti. Mizí pojem spontánní hra a je nahrazen termínem tvořivá hra.

- ◆ 1983 - Program výchovné práce pro jesle a mateřské školy (cíle ideové a příprava na vstup do základní školy)

Konec 20. století

- ◆ Hledání cesty v proměně v demokratický systém
- ◆ Reforma iniciována zdola - APV Asociace předškolní výchovy, PAU Přátelé angažovaného učení, Zdravá mateřská škola atd. - pojetí **osobnostně rozvíjeného modelu orientovaného** na potřeby a možnosti dítěte předškolního věku
- ◆ Kritika Programu výchovné práce pro jesle a MŠ - formulována rizika.
- ◆ Národní zpráva o stavu předškolní výchovy, vzdělávání a péči (2000) - nezohledněna individualita dětí, větší důraz na požadavky zřizovatelů než dětí.

Aktuální cíle předškolního vzdělávání - dítě jako investice do budoucnosti

- **Úkolem** institucionálního předškolního vzdělávání je doplňovat rodinnou výchovu a v součinnosti s ní zajistit dítěti podnětné prostředí k jeho rozvoji a učení.
- **Cílem** je rozvoj osobnosti dítěte, podpora jeho tělesného rozvoje a zdraví, jeho osobní spokojenosti a pohody, napomáhat mu v chápání okolního světa a motivovat je k dalšímu poznávání a učení, stejně tak i učit dítě žít ve společnosti ostatních a přibližovat mu normy a hodnoty touto společností uznávané.

4 pilíře vzdělávání pro 21. století (Delors, 1997)

1. Naučit se pravdivě **poznávat** svět kolem nás i v nás, dobře se orientovat, předcházet novodobé slepotě, neschopnosti vidět vztahy, odhalovat smysl.
2. Učit se správně a odpovědně **jednat**, vzdělání pro budoucnost má být činné, tvořivé, spjaté s praxí.
3. Učit se **být** svébytnou osobností, zvládat umění žít kvalitněji, hodnotněji.
4. Naučit se **žít pospolu** s druhými lidmi i s přírodou v duchu vzájemnosti a svébytnosti.

Učení je skryté bohatství - dokument vydaný celosvětovou organizací UNESCO - záměry pro utváření společnosti v 21. století

Nová kultura předškolního vzdělávání

- ◆ Ovlivněno politickými a ekonomickými zájmy
- ◆ Společnost vědění
- ◆ Pojem kompetence (systémy specifických a naučitelných znalostí, schopností, způsobilostí či dispozic umožňujících ovládnout určitou skupinu požadavků v určitém kontextu, který je blízký situacím každodenního soukromého a pracovního života)
- ◆ Humanistické teorie, konstruktivistické přístupy

Humanizace školy (21. století)

- ▶ Humanistická koncepce = antropologické zaměření na potřeby a možnosti dítěte, na jejichž základě jsou rozvíjeny jeho potenciality, jeho „lidskost“ (Helus, 2009; Kotásek, 2004; Spilková, 2005).
- ▶ Doposud byla tradičním úkolem školy **socializace** dítěte na pozadí kulturního života společnosti, do kterého vrůstá (enkulturace) a jeho personalizace (Syslová Horká & Lazarová, 2014; Štech, 2007).
- ▶ Nyní jde spíše o pragmaticky pojatou přípravu pro úspěšný život, zejména k tomu uspět na trhu práce (Knecht, 2014; Porubský et al., 2013; Štech, 2007).

Literatura

HORKÁ, H., & SYSLOVÁ, Z. (2011). *Studie k předškolní pedagogice*. Brno: Masarykova univerzita.

PAVLOVSKÁ, M., SYSLOVÁ, Z., & ŠMAHELOVÁ, B. (2012). *Dějiny předškolní pedagogiky*. Brno: Masarykova univerzita.

OPRAVILOVÁ, E., & UHLÍŘOVÁ, J., (2017). *Příběhy české mateřské školy*. Praha: Karolinum

ŠLÉGL, J.). *Dějiny výchovy dětí předškolního věku*. (2012) Ústí nad Labem: Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně